

ובירכם רק כאשר הוברר לו שבודאי אינו נכנס לארץ, ועומד עתה "סמוך למיתתו" ממשי, "שאם לא עכשיו אימתי".

* * *

ט. מאמר (כעין שיחה) ד"ה תורה צוה לנו משה מורשה גו'.

* * *

י. בסיום פרשת ברכה מספרת התורה אודות גדלותו של משה רבינו³⁷: "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים", וכפי שמפרש רש"י, "שהי' לבו גס בו ומדבר אליו בכל עת שרוצה בו", וממשיך בכתוב: "לכל האותות והמופתים אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו", ומסיים: "ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל".

ומפרש רש"י: "ולכל היד החזקה — שקבל את התורה בלוחות בידיו, ולכל המורא הגדול — נסים וגבורות שבמדבר הגדול והנורא, לעיני כל ישראל — שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר³⁸ ואשברם לעיניכם, (ומוסיף:) והסכימה דעת הקב"ה לדעתו, שנאמר³⁹ אשר שברת (לא "ששברת", אלא "אשר שברת"), יישר כחך ששברת" (וכפי שרש"י מפרש במסכת שבת⁴⁰, ש"אשר" הוא מלשון "אישור, שאישורו ושיבחו על שבירתן").

וצריך להבין:

(א) כיון שענינו של רש"י לפרש פשוטו של מקרא, הי' לו לפרש מ"ש "אשר עשה משה לעיני כל ישראל" בפשטות — ש"היד החזקה" (שקיבל את התורה בו) ו"המורא הגדול" (נסים וגבורות שבמדבר בו) עשה משה לעיני כל ישראל⁴¹, ומהו הכרחו של רש"י לפרש ש"אשר עשה משה לעיני כל ישראל" קאי (לא על ה"היד החזקה" וה"מורא הגדול" שלפנ"ז, אלא) על ענין נוסף?

(ב) לפי פירוש רש"י ש"לעיני כל ישראל" קאי על ענין נוסף — הי' הכתוב צריך לומר "ואשר עשה משה לעיני כל ישראל" (בתוספת ו"ו), כמו בענינים שנזכרו לפנ"ז, "ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול"?

(40) פז, א.

(41) ראה גם לקו"ש חל"ד ע' 217 ובהנסמן

שם.

(37) לד, יו"ד ואילך.

(38) עקב ט, יז.

(39) תשא לד, א.

ג) גם אם רש"י מוכרח לפרש ש"אשר עשה משה לעיני כל ישראל" קאי (לא על הענינים שנזכרו לפנ"ז, אלא) על ענין נוסף — האם לא נמצא ענין נוסף שמורה על גדלותו של משה מלבד הענין דשבירת הלוחות?!

הן אמת שמשה רבינו הוכרח לשבור את הלוחות, מהטעם שפירש רש"י בפ' תשא⁴²: "אמר (משה), מה פסח שהוא אחד מן המצוות, אמרה תורה⁴³ כל בן נכר (שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים) לא יאכל בו, התורה כולה כאן, וכל ישראל מומרים ואתננה להם" (בתמ"י) — אבל מה שיך ענין זה לגדלותו של משה רבינו?!

משל למה הדבר דומה — לרופא שצריך לפעמים לנתח חולה ולקטוע לו אבר רח"ל, אבל אעפ"כ, מוכן וגם פשוט, שהעובדה שהעמיד את החולה על רגליו, ולא הוצרך לקטוע לו אבר, תחשב שבח גדול יותר לרופא!

ועד"ז בנמשל: משה רבינו העמיד את בני על רגליהם — עי"ז שנתן להם את התורה שקבל בידיו ("היד החזקה"), ועשה להם נסים וגבורות במדבר ("המורא הגדול"); ולאחרי כל זה מוסיף הכתוב עוד ענין בגדלותו של משה — וע"פ הסדר שהולכים ממדריגה למדריגה בעילוי אחר עילוי, הרי זה צריך להיות ענין נעלה יותר — שבירת הלוחות?!

ד) מהו הדיוק "שנשאו לכו לשבור את הלוחות לעיניהם" — במה נחשבת נשיאות הלב (האומץ כו') שבפעולת השבירה "לעיני כל ישראל", לגבי עצם הפעולה דשבירת הלוחות, שכיון ש"הלוחות מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלקים הוא"⁴⁴, הרי מוכן בפשטות שצריך אומץ גדול ביותר כדי לשברם — הרבה יותר מאשר האומץ בהשבירה "לעיני כל ישראל"!

ובפרט שבעת חטא העגל היו בני בשפל המצב — "כי שחת עמך"⁴⁵, ועד כדי כך, שבגלל זה אמר הקב"ה למשה "לך רד"⁴⁵, היינו, שמצבם הירוד של בני פעל ירידה גם אצל משה; וא"כ, כיצד מתבטאת הנשיאות לב של משה בשבירת הלוחות "לעיניהם" דוקא?

יא. והביאור בזה:

44) תשא שם, טז.

45) שם, ז ובפרש"י.

42) לב, יט.

43) בא יב, מג (ובפרש"י).

רש"י אינו יכול לפרש כפי שנראה בפשטות הכתובים ש"אשר עשה משה לעיני כל ישראל" קאי על "היד החזקה" ו"המורא הגדול", והיינו, שגדלותו של משה התבטאה גם בכך שענינים אלו נעשו באופן גלוי "לעיני כל ישראל" — דא"כ, ה' הכתוב צריך לומר חידוש גדול יותר, שגדלותו של משה היא בענינים שנעשו באופן גלוי לעיני כל העולם כולו, כמ"ש בפ' דברים⁴⁶: "היום הזה אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים תחת כל השמים", וכפי שמפרש רש"י, "שעמדה חמה למשה ביום מלחמת עוג, ונודע הדבר תחת כל השמים".

ולכן, מוכרח רש"י לפרש ש"אשר עשה משה לעיני כל ישראל" לא קאי על הענינים שנזכרו לפנ"ז, אלא זהו ענין נוסף.

יב. ובהקדמה:

בפסוקים שלפנ"ז מספרת התורה אודות גדלותו של משה רבינו כפי שמתבטאת בשני קוים כלליים באופן ההתגלות האלקית: (א) ביחס להקב"ה — "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים", היינו, שההתגלות האלקית למשה רבינו ע"י ענין הנבואה כו' היתה באופן מיוחד במינו, למעלה מכל הנביאים כו', (ב) ביחס לבנ"י, היינו, התגלות האלקות לבנ"י שנפעלה ע"י משה — "לכל האותות והמופתים גו' ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול גו'", ועד שגם "במדבר הגדול והנורא"⁴⁷ הראה משה לבנ"י "נסים וגבורות" שהוכיחו ש"ה' הוא האלקים"⁴⁸.

וכיון שמדובר אודות שני סוגים שונים, לכן, בהתחלת הסוג השני נאמר "לכל האותות וגו'", ולא נאמר "ולכל האותות וגו'", בוא"ו המוסיף (כפי שנאמר לאח"ז "ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול") — כיון שאין זה עוד פרט בהמשך למש"נ לפנ"ז, אלא ענין נוסף שהוא בסוג בפני עצמו, שהרי לפנ"ז מדובר אודות היחס של משה להקב"ה, ועתה מדובר אודות היחס של משה לבנ"י.

וכיון שגם לאח"ז נאמר "אשר עשה משה לעיני כל ישראל", ללא וא"ו המוסיף, עכצ"ל, שזהו ענין נוסף בגדלותו של משה שאינו נכלל בא' משני הסוגים הנ"ל.

אך היכן מצינו אצל משה רבינו ענין שאינו שייך לשני הסוגים

(48) ואתחנן ד, לה"לט. ועוד.

(46) ב, כה.

(47) עקב ח, טו.

הנ"ל — דלכאורה, כל עניניו של משה רבינו הם בא' משני סוגים הנ"ל, או התגלות אלקית אליו ע"י ענין הנבואה, או גילוי אלקות לבנ"י, ותו לא מידי? ! — הנה על זה אומר רש"י שישנו ענין נוסף אצל משה רבינו: "נשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם".

יג. והביאור בזה:

שבירת הלוחות — כפי שנראית בשטחיות — אינה ענין של התגלות אלקית כו', לא מהקב"ה למשה, וגם לא ע"י משה לבנ"י, ואדרבה: ענינו של משה הוא ליתן ולגלות תורה לבנ"י, ואילו כאן הרי הוא שובר את (הלוחות) התורה.

ואעפ"כ, מתבטאת בזה גדלותו של משה רבינו באופן מיוחד ונעלה יותר מאשר בכל פרטי הענינים שנזכרו לפני"ז — "שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם":

לכאורה אינו מובן: מדוע שבר משה רבינו את הלוחות דוקא "לעיני כל ישראל"? ! — הן אמת שהוצרך לשברם, כיון שלא הי' יכול לתת לבנ"י כאשר "כולם מומרים" (כנ"ל ס"י), אבל עדיין הי' יכול לעשות זאת בחדרי חדרים, ולמה הוצרך לצער את כל בנ"י ע"י שבירת הלוחות "לעיניהם"? ! — ומה גם שאפילו אחרי חטא העגל לא אבדה אהבת משה לבנ"י (שלכן התפלל עבורם וכו'), וא"כ, למה ציער אותם ע"י שבירת הלוחות "לעיניהם" דוקא? !

והביאור בזה — שכאן רואים את גדלותו הנפלאה של משה רבינו, "שנשאו לבו לשבור את הלוחות לעיניהם" — שגם אחרי חטא העגל, לא עזב משה רבינו את האמונה והאמון ("צוטריו") הבלתי-מוגבל שהי' אצלו כלפי בנ"י, בהיותו בטוח, שכאשר ישבור את הלוחות לעיניהם, שבכך הרי הוא אומר להם: ראו! ההנהגה שלכם גורמת שבירת לוחות אלקיים ("געטליכע לוחות") רח"ל — הרי זה בודאי יפעל עליהם תיכף ומיד לשוב בתשובה⁴⁹.

גדלותו היותר נעלית של משה רבינו — מתבטאת באמונה והאמון הבלתי-מוגבל שרחש כלפי בנ"י, שאפילו במעמד ומצב הכי גרוע, עד כדי כך, שזמן קצר אחרי מ"ת עשו עגל ועבדוהו, הי' בטוח, שכאשר רק יראה להם שהנהגתם פוגעת בנקודת היהדות ("די פינטעלע איד") ומנתקת אותם מהקב"ה ח"ו — בודאי ישובו מיד בתשובה, וכפי שמבאר

(49) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 241.

רבינו הזקן בתניא⁵⁰, שכאשר יהודי מרגיש שהוא עלול להיות נפרד ח"ו מהקב"ה, אזי מתעוררת אצלו נקודת היהדות, וגם אם הוא עדיין רחוק ביותר מקיום התומ"צ ("קל שבקלים ופושעי ישראל"), מוכן הוא למסור נפשו על קידוש השם!

ואכן כך הי' בפועל — שכאשר בני"י ראו שמשה רבינו שבר את הלוחות, נתעוררו מיד לשוב בתשובה:

לאחרי חטא העגל נאמר⁵¹ "ויפול מן העם גו' כשלשת אלפי איש". והרי מספר החוטאים בעגל הי' הרבה יותר מג' אלפים, שהרי לא יתכן שבשביל ג' אלפי איש ישבור משה את הלוחות, ולא יתנם לכל חמש מאות תשעים ושבע אלף מישראל! וכנ"ל מפירוש רש"י בפ' תשא ש"כל ישראל מומרים".

ועכצ"ל, שהסיבה לכך שמכל שש מאות אלף בני"י נפלו רק "כשלשת אלפי איש" * היא — לפי שכל שאר בני"י שבו בתשובה מיד כששבר משה את הלוחות לעיניהם.

יד. ועפ"ז יובן גם הטעם ששבירת הלוחות לעיני כל ישראל לא נאמרה בפ' תשא, בעת המאורע דחטא העגל עצמו, אלא רק בפרשת עקב נאמר "ואשברם לעיניכם":

בפרשת עקב אומר משה רבינו לבני"י "דברי תוכחה" ו"מוסר" בנוגע לאופן הנהגתם כו'. וכחלק מדברי התוכחה, אומר להם: ראו! כאשר "חטאתם גו' עשיתם לכם עגל מסכה"⁵³, אזי "ואתפוש בשני הלוחות גו' ואשברם לעיניכם"⁵⁸, ותיכף ומיד שבתם בתשובה!

וכיון שכן — ממשיך משה — הרי לאחרי שנוכחתם לדעת שההכרה בכך שהנהגתכם בעשיית העגל היא בסתירה להלוחות האלקיים (שבגללה שיברתם לעיניכם) פעלה אצלכם שנתעוררתם מיד לשוב בתשובה — עליכם לנצל זאת בנוגע לכללות הנהגתכם ביחס לכל

(*) ואף שהמספר דג' אלפים הוא אלו שנפלו ע"י בני לוי, ונוסף לזה מתו בידי שמים אלו שעבדו בעדים בלא התראה, כמ"ש⁵² "ויגוף ה' את העם" — הרי ההשוואה דמספר בני"י לאחרי חטא העגל (כפרש"י ר"פ במדבר), מוכיחה, שלא היו הרבה שנפלו.

(52) תשא שם, לה ובפרש"י. פרש"י שם,

כ.

(53) עקב ט, טז.

(50) פי"ד. פי"ח-יט.

(51) תשא שם, כח.

המצוות, שגם הם קשורים עם הלוחות, שהרי כל מצות עשה קשורה עם הציווי "אנכי הוי' אלקיך"⁵⁴, וכל מצות לא תעשה קשורה עם הציווי "לא יהי' לך אלהים אחרים"⁵⁵.

וזהו גם תוכן הענין שנתגלה לאח"ז ע"י רבינו הזקן בספר התניא⁵⁷, ש"אפילו אשה המנאפת שדעתה קלה היתה מושלת ברוח תאוה, לולי רוח שטות כו'", ש"נדמה לו שבעבירה זו עודנו ביהדותו ואין נשמתו מובדלת מאלקי ישראל"⁵⁸, במכ"ש וק"ו מזה שלא היתה מסכימה "לעבוד ע"ז ח"ו", ועי"ז "ליפרד ח"ו מאחדותו, אפילו נוטלים את נפשה ממנה", וכ"ש לכבוש היצר ותאוה הניאוף שהם יסורים קלים ממיתה כו"⁵⁹.

טו. אך עדיין צריך להבין:

מי יאמר שבשברו את הלוחות לעיני בני ישראל בשביל שיתעוררו לשוב בתשובה, עשה משה רבינו את הדבר הנכון — הרי סוכ"ס מדובר אודות בעל-בחירה, וא"כ, איך הי' יכול להיות בטוח שעי"ז אכן יתעוררו לשוב בתשובה?! בשלמא כאשר מדובר אודות יחיד מישראל, אפשר לומר שבהכירו אותו הי' בטוח שישוב בתשובה; אבל כאשר מדובר אודות ששים ריבוא בני, איך הי' יכול להיות בטוח שבודאי יתעוררו לשוב בתשובה, ועל סמך זה, לשבור את הלוחות לעיניהם?!

ועל זה מוסיף רש"י: "והסכימה דעת הקב"ה לדעתו, שנאמר אשר שברת, יישר כחך ששברת", והיינו, שהקב"ה הסכים לדעתו של משה רבינו, ששיער את מעמדו ומצבם של בני ישראל שבודאי יתעוררו לשוב בתשובה כתוצאה משבירת הלוחות לעיניהם, שהשערה זו אכן נכונה היא.

ועפ"ז יובן גם החילוק בין פירוש רש"י כאן, שכותב רק ש"הסכימה דעת הקב"ה לדעתו", מבלי לבאר את הסיבה לשבירת הלוחות, לפירושו בפ' תשא, שמבאר הטעם דשבירת הלוחות בגלל ש"כל ישראל מומרים", במכ"ש וק"ו ממ"ש בפסח "כל בן נכר (שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים) לא יאכל בו" — כי:

בפ' תשא מסופר אודות המאורע דשבירת הלוחות כשלעצמו, ולא נזכר שם אפילו ששבירתם היתה לעיני כל ישראל, כיון ששם לא מדובר

(57) פכ"ד.

(58) תניא פי"ד.

(54) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

(55) שם, ג. שם ה, ז.

(56) ראה תניא רפ"כ.

אודות גדלותו של משה רבינו "שנשאו לכו כו"; ושם מבאר רש"י את הסיבה לשבירת הלוחות בגלל הקל-וחומר מפסח כו', שאין זה מבטא את גדלותו של משה רבינו, שהרי "קל וחומר" הוא ענין שכלי שיכול לחשב גם מי שאינו במדריגת משה רבינו (ובפרט ש"קל וחומר" אינו כמו "גזירה שוה" ש"אין אדם דן .. מעצמו" אא"כ גמיר מרביתו, משא"כ ק"ו ש"אדם דן מעצמו"⁵⁹);

משא"כ בפרשתנו מדובר אודות שבירת הלוחות לעיני כל ישראל בתור ענין שמבטא את העילוי וההפלאה בגדולתו של משה, שהאמין ובטח בבנ"י שבודאי ישובו בתשובה כתוצאה משבירת הלוחות לעיניהם, ולכן צריך רש"י רק להוסיף ש"הסכימה דעת הקב"ה לדעתו", שאכן שיער את מעמדם ומצבם של בנ"י כפי שהוא לאמיתותו.

טז. וע"פ מנהג ישראל ש"מתכיפין התחלה להשלמה"⁶⁰ — יש לקשר סיום והתחלת פירוש רש"י על התורה:

התחלת פירוש רש"י על התורה היא: "אמר רבי יצחק לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם"⁶¹, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים"⁶², שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה, ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

ותוכן הדברים — שהענין ד"לתת להם נחלת גוים", "נטלה מהם ונתנה לנו", שלוקחים מהיפך הקדושה ומכניסים לקדושה, הוא נעלה יותר מאשר ענין התורה ומצוות, שלכן הענין ד"בראשית", "משום כח מעשיו גו' לתת להם נחלת גוים", קודם ל"החודש הזה לכם", "מצוה ראשונה".

וענין זה מתאים גם לסיום פירוש רש"י על התורה — שהקב"ה נותן למשה רבינו "יישר כח" לא על פעולתו בנתינת התומ"צ לבנ"י, אלא על פעולתו על בנ"י לעוררם בתשובה ע"י שבירת הלוחות לעיניהם, שע"ז הוציא אותם ממעמד ומצב של "מומרים" והחזירם בתשובה (ע"ד "נטלה מהם ונתנה לנו"), שבענין זה מתבטאת גדולתו של משה רבינו

(61) בא יב, ב.
(62) תהלים קיא, ו.

(59) פסחים סו, סע"א. ושי"נ.
(60) נוסח "מרשות" לחתן בראשית.

הנפש-הבהמית בהריקודים, או לילך ("אָוועקגיין") למעמד ומצב אחר... שיהי' אוי ואבוי לו ("אָך און וויי").

והעצה לזה — "ישתה וישכח רישו"⁶⁸.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה לכל המסובים ואמר:)

קחו ("נעמט") משקה בלי הגבלות... וצאו ("קריכט אַרויס") — יחד עמי — מכל הענינים שלא צריכים להיות מונחים בהם, ובאופן ש"לא תשאר פרסה"⁶⁹ — גם בנוגע לנפש הבהמית (שהרי "פרסה" שייכת לבהמה ולא לאדם),

ואז יקויים סוכ"ס "ואתה תשמע מן השמים"⁷⁰, ותהי' שנה של חיות ("א לעבעדיקער יאָר") בתורה ומצוות,

ועד לקיום היעוד⁷¹ "ואולך אתכם קוממיות", ע"י משיח צדקנו בקרוב ממש.

* * *

יח. האמור לעיל אודות לימוד שו"ע חושן-משפט בשמע"צ, קשור גם עם המדובר אתמול⁷² בענין שבירת הלוחות ע"י משה רבינו, דלכאורה יש בזה משום דין מזיק או דין גזל — שזוהי שקו"ט בענינים השייכים לשו"ע חושן משפט, שהתקיימה בזמן שבו יש ענין מיוחד בלימוד ענינים אלו.

וכאן המקום להוסיף ביאור בענין זה — שיהי' באופן ד"אמור לחכמה אחותי את"⁷³, שיהי' "ברור לך הדבר כאחותך כו"⁷⁴.

המשך השקו"ט והביאור — שאף שלא שייך כאן דין מזיק, כי: (א) כוונת השבירה היתה לטובתם של ישראל, להקל את עונשם, (ב) לבנ"י לא היתה אפשרות של הנאה ותשמיש בלוחות (שהיו מונחים בארון⁷⁵), והרי זה כמו בעלות באיסורי הנאה — הרי עדיין יש כאן איסור

68) משלי לא, ז.

69) לשון הכתוב — בא יו"ד, כו.

70) לשון הכתוב — דברי הימים-ב ו, כא-כג. לילג (סיום וחותם הניגון "סטאַוויאַ-פיטור", בהמשך להפיסקא "און מיר טרינקען יין אַזוי ווי מים").

71) בחוקתי כו, יג.

72) שיחת ליל שמח"ת (בחלק שלא הגיע לידניו לע"ע (ראה שם הערה 35) — המו"2).

73) משלי ז, ד.

74) שבת קמה, ב. וש"נ. ה' ת"ת

לאדה"ז פ"ב ה"ג.

75) שהרי גם קודם עשיית המשכן היו הלוחות צ"ל מונחים בארון מיוחד (ראה עקב יו"ד, א ובפרש"י) במקום מוצנע כו' — שזה הסדר הראוי, כפי שהי' במשכן, שבודאי הי' נעשה גם לולי חטא העגל (ואדרבה: החידוש הוא שלמרות חטא העגל, אמר הקב"ה סלחתי

גזל* (ובפרט שכיון שהלוחות היו "מעשה אלקים"⁷⁷, הי' ערכם ושוויים רב**). והביאור — שהלוחות היו רכושו של משה, שניתנו לו במתנה, אלא שלכתחילה לא הי' בדעתו לקנותם לעצמו, אלא ליתנם לישראל, ולכן, כדי לשברם, הוצרך לתפסם ולקנותם לעצמו שיהיו שלו לגמרי. וע"ד המוסר והחסידות, רצה משה ששבירת הלוחות לא תהי' שייכת לבנ"י, אלא תהי' על אחריותו בלבד⁷⁹ — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס⁸⁰ בלקו"ש חל"ד ע' 51 ואילך.

[בסיום הענין דיבר כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות התיקון דשבירת הלוחות⁸¹ — אף שלכאורה לא הי' יכול להיות ע"י משה ששבר את הלוחות, שהרי "אין חבוש מתיר עצמו"⁸² — דכיון ש"הסכימה דעת הקב"ה לדעתו (של משה), שנאמר⁸³ אשר שברת, יישר כחך ששברת"⁸⁴, הרי שבירת הלוחות היא בבחי' סותר על מנת לבנות. וכמו ענין המחול — כמבואר בלקו"ת⁸⁵ בפירוש הכתוב⁸⁶ "אז תשמח בתולה במחול", שזהו "ע"ד משל שמרקדים במחול שמתרחק האחד מחבירו וחוזר ומתקרב, והריחוק הוא סיבת הקירוב"⁸⁷. .. שדרך ריקוד כך הוא" —

(* ואף שלשיטת רש"י⁷⁶ אם "לא מטי שוה פרוטה לכל חד", לא הוי "לכם", ואין על זה דין בעלות — הרי כיון שלדעת רש"י שוה פרוטה עושה הלוחות שלו, ועשה"ד בלשון יחיד, מתקבל לומר שגם כשהם חקוקות צ"ל של כל יחיד, ז.א. שנמסרו בתנאי שכאז"א יקנה חלקו לחבירו כו'.

(** אף שאין זה כמו דבר יקר הנמכר בממון רב, כי, בפשטות — לא ניתנו הלוחות למכרם (מעין — איסור הנאה), ובפרט הראשונות (משא"כ האחרונות דחצבן משה באהל⁷⁸).

תשמ"ה.

81 כתוצאה מחטא העגל, שבא בסיבת חטא עה"ד, ולפנ"ז — מיעוט הלבנה ושבירת הכלים דתוהו (ראה סה"מ תרצ"א ע' שיט ואילך). ובמילא הרי זה גם כולל גם התיקון דכל ענינים אלו, שנעשה ע"י נשמות דעולם התיקון דוקא.

82 ברכות ה, ב. וש"נ.

83 עקב ט, יז.

84 פרש"י ס"פ ברכה.

85 דרושי שמע"צ פו, ג.

86 ירמ' לא, יב.

87 ולהעיר גם מהמשל מ"שווינדל-טרעפ" המובא בדרושי חסידות (ראה שיחת

כדברך, וצוה להקים את המשכן, להשרות שכינתו בישראל; ולולי חטא העגל — בודאי הי' הקב"ה משרה שכינתו בישראל) — כך שלא היתה אפשרות לכל אחד מישראל ללמוד תורה מהלוחות.

76 סוכה כז, ב — ד"ה כל האזרח.

77 תשא לב, טז.

78 נסמן בלקו"ש שבפנים הערה 11.

79 וזאת — למרות גודל החומר שבדבר,

שכן, שבירת הלוחות שבהם הי' חקוק "אנכי ה' אלקיך" היא מעין חטא העגל בדקות, כך, שעיי"ז השתתף משה ונטל חלק גם בחטא העגל.

80 בשילוב שיחות שבת חוה"מ סוכות וליל שמח"ת שנה זו, ושיחת כ"ף מנ"א

שנמשך משמע"צ ושמח"ת בסדר העבודה ד"ויעקב הלך לדרכו"⁸⁸ על כל השנה כולה, ועד שבקרוב ממש יקויים היעוד⁸⁹ "עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים .. וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמר⁹⁰ ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה .. נגילה ונשמחה בישועתו".

* * *

יט. דובר כמ"פ בנוגע לשמו של ה'י"ט שמיני-עצרת — שנקרא "שמיני" להיותו סיום וחותם שבעת ימי חג הסוכות, שהם ה"סך-הכל" והגילוי של כל עניני ראש השנה, עשרת ימי תשובה ויום הכיפורים, כדאיתא במדרש⁹¹ בנוגע למצות נטילת ד' מינים בחג הסוכות: "משל לשנים שנכנסו אצל הדיין ולית אנן ידעין מאן הוא נוצח, אלא מאן דנסב באיין ביד" אנן ידעין דהוא נצוחי,א, כך ישראל ואומות העולם באין .. לפני הקב"ה בר"ה, ולית אנן ידעין מאן נצח, אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן, אנו יודעין דישראל אינן נצוחי,א".

ואף שאיתא בטור⁹² שכבר בערב ר"ה "רוחצין ומסתפרין .. לובשים לבנים ומתעטפים לבנים .. לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס", שיהיו "נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים" ב"ספרן של צדיקים"⁹³ — הנה גם לאחר שישנו הפס"ד בתורה, ובאופן ש"הקב"ה קורא ושונה כנגדו"⁹⁴, צריכה להיות ההמשכה מהתורה בעולם, שזהו ענינה של התורה לפעול ההמשכה בעולם, במעמד ומצב ש"למצרים יורתם .. יצה"ר יש ביניכם"¹⁰, ובנוגע לעולם, הנה קודם חג הסוכות "לית אנן ידעין מאן הוא נוצח", ורק כאשר "ישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן, אנו יודעין דישראל אינן נצוחי,א".

ולא זו בלבד שהעולם מכיר בכך ש"ישראל אינן נצוחי,א", אלא עוד זאת, שהעולם מכיר גם בכך שהוא מקבל השפעה ע"י בני" — שזהו שבחג הסוכות מקריבים שבעים פרים, כנגד שבעים אומות העולם⁹⁵, שעי"ז נמשכת ההשפעה שהוקצבה להם ע"פ מאמר קו המדה⁹⁶, והם

92) אור"ח סוסתקפ"א. 93) ר"ה טז, ב. 94) תדבאר רפי"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד. 95) סוכה נה, ב. 96) ראה סה"מ תקס"ה ח"א ע' ב. אור"ח שלח ס"ע תצג ואילך. ובכ"מ.	יום שמח"ת דאשתקד בתחלתה (תו"מ חמ"א ע' 111 ואילך). וש"נ). 88) ויצא לב, ב. וראה סה"ש תרצ"ו ע' 43. וש"נ. 89) תענית בסופה. 90) ישעי' כה, ט. 91) ויק"ר פ"ל, ב.
--	--

אהובו ללא תועלת כו'??

ובפרט שבנ"י הם לא רק בניו של מקום ("בנים אחם לה' אלקיכם"¹⁵), ויתירה מזו — "בני בכורי ישראל"¹⁶, אלא עוד זאת (כפתגם הבעש"ט¹⁷) — שהם חביבים לפני המקום כבן יחיד שנולד להוריו לעת זקנותם.

אשר מובן עד כמה נוגע הדבר ללב הורים זקנים כאשר חסר משהו אצל בנם יחידם, ועאכ"כ כאשר המדובר בענין של גלות — "גלו מעל שלחן אביהם" (ובבמשל — "אותותינו לא ראינו"¹⁸, שאין רואים אלקות בגליון), שאין לך חסרון גדול מזה!

כיצד יתכן, איפוא, שאבינו אב הרחמים לא ימנע חסרון וצער כזה אצל בנו יחידו שנולד לעת זקנותו??

וזה גופא מכריח, אשר

(א) ירידה זו צורך עלי, כלומר, שעי"ז יגיעו לעלי נעלית יותר מכפי שהיו קודם שגלו מעל שלחן אביהם — ועלי נעלית כזו, אשר כדאיים הם ה"רגעים" שנמצאים אנו בגלות לגבי העלי הנצחית שתושג עי"ז בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

(ב) אין דרך אחרת להגיע לעלי נעלית זו כ"א ע"י הירידה בגלות, שלכן כדאי גם צערו של ה"אב הרחמים" (שצערו הוא עוד יותר מצערו של הבן שגלה מעל שולחן אביו) מאחר שרק עי"ז תושג עלי זו.

4. הסבר האמור אודות ענין הגלות — מבאר ג"כ ענין חמדה בענין הסתלקותם של צדיקים:

איחא בגמרא¹⁹ שיציאת נשמתו של יהודי "דומה לס"ת שנשרפה" (שלכן העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע), ועאכ"כ תלמיד חכם שמת (שאו ראוי הוא לששים ריבוא מלווים, כמו נתינת התורה שהיתה בששים ריבוא)²⁰. נוסף לכך כאשר המדובר ביהודי שהוא צדיק, שהסתלקותו מן העולם הוא "כשריפת בית אלקינו"²¹.

ונשאלת השאלה: ידוע שהקב"ה מקיים כל התורה כולה, כמו שנאמר²² "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", כיצד איפוא "מותר" לו להקב"ה לא למנוע מצב של "ס"ת שנשרפה"??

אלא ההסבר בזה הוא (ע"ד הנ"ל בענין הגלות) — מפני שדוקא ע"י ענין ההסתלקות מגיעים לעלי נעלית ביותר שאי אפשר להגיע אלי באופן אחר:

15) פ' ראה יד, א. 16) שמות ד, כב. 17) כש"ט הוספת טקל"ג. וש"ג. 18) תהלים עד, ט. 19) מר"ק כה, א. 20) מגילה כט, א. וש"ג. רמב"ם הל' אבל פי"ד ה"א. 21) ר"ה ית, ב. 22) תהלים קמו, יט. וראה שמור"ר פ"ל, ט.

בלתי מוגה

ולכן, עלי' זו "דוחה" גם החסרון הכי מבהיל שבענין ההסתלקות (ע"ד ההלכה שפקוח נפש דוחה כל התורה כולה).

ואם הדברים אמורים בנוגע לכל צדיק וצדיק — עאכ"כ כשהמדובר בצדיק שהסתלקותו מן העולם היתה קשורה עם מסירת נפשו עבור הכלל, ועד שבגלל זה נסתלק מן העולם קודם זמנו כו', מתוך מסירת נפש על קידוש השם בפשטות (כלות הנפש מן הגוף) — כפי שהי' אצל אאמו"ר בעל ההילולא — שבהסתלקות כזו מודגש עוד יותר שהיא רק בשביל העלי' שעי"ז.

דלכאורה: כיצד הנית הקב"ה ענין כזה (הסתלקות קודם זמנו כו') שגרם לביטול פעולותיו בהפצת היהדות וכו'?

ועכצ"ל משום שעי"ז הגיע לעילוי נעלה יותר, גם בערך לפעולותיו הנ"ל בהפצת היהדות כו'.

ע"ד משנת כמה פעמים²³ בנוגע להב"י, שה"מגיד" אמר לו שהי' צריך לזכות למסירת נפש על קידוש השם, אלא משום שהי' אצלו חסרון בשלימות עבודתו ית', נענש ולא זכה לכך.

דלכאורה אינו מובן: לאחר שנתבשר בשורה זו (שלא יזכה למסנ"פ על קידוש"ש) — סיים כתיבת ספריו (הב"י והשולחן ערוך), שלאורם נלך (כל עם ישראל) עד סוף כל הדורות; ומובן גודל הזכות שבזה, להיות מורה-דרך לדורי דורות של עם ישראל — ולמרות גודל זכותו בכתיבת ספריו הנ"ל, נחשבת לו העובדה שלא נסתלק קודם זמנו (שאו לא הי' מסיים ספרים הנ"ל) — כעונש! ומבואר על זה הטעם, כי העילוי שבמסירת נפש (בפועל) על קדושה הוא גבוה יותר מהעילוי שבעבודת האדם למטה בתומ"צ (כולל גם — כתיבת ספרי הלכה הנ"ל בשביל כל עם ישראל עד סוף כל הדורות).

וכמו"כ בנוגע לאאמו"ר בעל ההילולא — שעי"ז שנסתלק בגלות, תוך מסירת נפשו בפועל על חזוק התורה והיהדות, וזה לעילוי נעלה ביותר לגבי העילוי שהי' מגיע על ידי עבודתו נשמה בגוף (הן עבודתו עם עצמו, והן פעולותיו בסביבתו).

ועלי' זו היא לא רק בשבילו, כלומר, שנשמתו נתעלתה למדרגה שלא היתה יכולה להגיע אליה בהיותה מלוכשת בגוף — אלא גם בנוגע לפעולותיו בסביבתו בהפצת היהדות וכו', שכן, דוקא ע"י הסתלקותו מן העולם נתחזקו (גם) פעולותיו בעולם (לגבי פעולותיו בחיים חיותו בעלמא דין).

וכמבואר באגה"ק²⁴, שענין ההסתלקות אצל צדיקים — "פועל ישועות בקרב הארץ"²⁵, היינו למטה מעשרה טפחים, בעוה"ז התחתון שאין תחתון

(23) לקו"ש חכ"א ע' 176 ואילך. ושי"י. (24) סכ"ד-כת. (25) תהלים ער. יב.

למטה ממנו; וגם לאחר הסתלקותו של צדיק "אשתכח בכולו עלמין (גם בעוה"ז) יתיר מבחיוהי"²⁶.

שזהו ג"כ ביאור הכיטוי "הסתלקות" — שאין הכוונה שלא נמצא בעוה"ז חי", אלא אדרבה, שאופן המצאו בעולם הוא בבחי' עלי' ורוממות. ע"ד המבואר בדרושי ההילולא²⁷ בנוגע המאמר "אסתלק יקרא דקוב"ה בכולו עלמין", שהכוונה בזה היא (לא הסתלקות מן העולם, כ"א) חמשכת אלקות בעולם, ונק' בשם "אסתלק" כי המשכה זו היא מאור הסובב כל עלמין שהוא בכולו עלמין בשווה, כלומר שהאור האלקי שהוא בבחי' רוממות ולמעלה מן העולם, נמשך ופועל בעולם, עד ש"פועל ישועות בקרב הארץ".

ת. ובהו יוכן עוד ענין בנוגע ליארציית של צדיקים:

נהגו ישראל לציין יום היארציית ע"י התוועדות עם אמירת "לחיים" (כפי שנקרא בפולין "תיקון") וניגון של שמחה.

ולכאורה תמוה: כיצד יתכן להיות שמח כשמציינים הסתלקותו של צדיק?

וההסבר — ע"פ הנ"ל: זה שהצדיק נחסר מן העולם הוא רק מצד תיצינויות הדברים, כפי שנראה לעיני בשר; אמנם בנוגע לפנימיות ואמיתית הענין — אמיתית החיים של יהודי (ולא רק מצד נשמחו, אלא גם מצד חייו הגשמיים), שהם תורה (שהיא "חיינו") ומצוות (עליהן נאמר²⁸ "וחי בהם") — הרי אדרבה: דוקא לאחר הסתלקותו של הצדיק נעשה יתרון בחיי הצדיק, וכלשון רז"ל²⁹ בקשר לענין ההסתלקות — "שבק חיים לכל חי", כלומר, שע"י ענין ההסתלקות משפיע הצדיק "חיים לכל חי"; דעם היות שגם לפנ"ז חיו מקבלי השפעתו בבחי' "חי" ("לכל חי"), הרי הצדיק משפיע להם תוספות "חיים" [ע"ד הלשון³⁰ בנוגע לחמשה עשר באב ראולין מיני' — "יוסיף חיים על חייו"].

ובנוגע לענינו — התוועדות זו:

נוסף על השמחה שבעצם העובדה שמתוועדים יחד (וכפתגם הידוע של אדה"ק³¹ אודות גודל השמחה למעלה כאשר יהודים נאספים להתועד יחד), הנה גם תוכן היום הו"ע המביא לידי שמחה, מאחר שכיום זה נמשך לנו תוספת חיים מנשמתו של בעל ההילולא ש"שבק חיים לכל חי".

ומטרת ההתוועדות היא — שיבוא מזה תוספת חיים אמיתיים במעשה

²⁶ וז"ל ע"א, ב. (27) ד"ה באתי לגני תשיי בתחלתו. (28) אחרי יח. ה. (29) ראה רמב"ם הל' יבום וחליצה פ"ד ה"ל"ב. ובכ"מ. (30) פרש"י סוף מס' תענית. (31) קובץ מכתבים לתהלים ע' 199. אנ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' תג. ועוד.